

Naar een levensloopbestendige inrichting van de openbare ruimte in het Godelindekwartier/Bussum

Analyse, uitgangspunten, programma van eisen en een ontwerpsuggestie

Amsterdam, 26 januari 2004

Eric Lugtmeijer
Peter Mier
Gerrit Jan van 't Veen (Stad)
Iefje Soetens (Stad)

Inhoudsopgave

1	Inleiding	3
2	Analyse	4
2.1	Vooraf	4
2.2	Het gebied en de belangrijkste plekken	4
2.3	Funcities	5
3	Uitgangspunten	8
4	Programma van eisen	10
4.1	Inleiding	10
4.2	Gebruiksprofielen, prestaties en consequenties	11
4.3	Naar een programma	16
5	Ontwerpsuggestie; Sesamstraat!	18

1 Inleiding

Bussum werkt aan een levensloopbestendige wijk Godelindekwartier voor jong en oud. Daartoe is een aantal concrete stappen gezet:

- De gemeente Bussum heeft in het kader van haar programma stedelijke vernieuwing een woon/zorgwensen onderzoek uitgevoerd.
- Uit een enquête die is uitgevoerd blijkt dat er onvrede is over de huidige inrichting van de openbare ruimte.
- De top vijf bestaat uit: te hard rijden, een tekort aan parkeermogelijkheden, weinig surveillance door de politie, zwerfvuil/hondenpoep en bewoners vinden dat er een tekort is aan speelgelegenheid.
- In de wijk zijn plannen om 143 levensloopbestendige woningen te realiseren (Patio) en er zijn reeds 3 zorginstellingen aangrenzend aan de wijk aanwezig.
- Daarnaast is er met twee zogenaamde dialooggroepen op een bewonersavond gesproken over twee thema's. Eén groep richtte zich op leefbaarheid, veiligheid en openbare ruimte. De andere groep op zorg, welzijn en samenleven.

Het bovenstaande geeft aan dat er verschillende delen van een puzzel liggen maar dat de afzonderlijke stukjes nog niet in elkaar grijpen. Een belangrijk onderdeel dat nog ontbreekt is de schakel tussen een paar belangrijke 'stukken': de openbare ruimte. In deze rapportage is uitgewerkt waaraan een levensloopbestendige inrichting in het Godelindekwartier moet voldoen. Welke eisen stelt dit aan de inrichting, waar moet rekening mee worden gehouden?

Levensloopbestendig

Het doel van het 'maken' van een levensloopbestendige wijk wordt als volgt geformuleerd:

Het Godelindekwartier moet een wijk zijn waar de bewoners, als zij dat wensen, zo lang mogelijk zelfstandig kunnen blijven wonen ondanks dat zij door hun functioneren afhankelijk zijn of worden van voorzieningen op het gebied van wonen, zorg en welzijn. Het idee is dat een levensloopbestendige wijk meer kan bieden dan de afzonderlijke partijen alleen voor hun cliënten zouden kunnen realiseren.

Het Godelindekwartier zal in de toekomst niet een wijk moeten zijn voor zeer specifieke groepen. Er zal echter wel specifiek aandacht moeten zijn voor de kwetsbare groepen en gebruikers van de openbare ruimte: ouderen, mindervaliden en kinderen.

Leeswijzer

Dit rapport bevat de volgende onderdelen:

- Analyse;
- Uitgangspunten;
- Programma van eisen;
- Ontwerpsuggestie.

2 Analyse

2.1 Vooraf

In dit hoofdstuk wordt het Godelindekwartier gekarakteriseerd (analyse). Er wordt ingegaan op:

- de begrenzing van het gebied en de belangrijkste voorzieningen;
- de bevolkingsopbouw;
- wonen;
- zorgcentra;
- winkelvoorzieningen;
- openbaar vervoer;
- openbare ruimte.

De informatie is verkregen op basis van een aantal schouwen, gesprekken met sleutelpersonen en door gebruik te maken van reeds opgestelde (beleids)nota's.

2.2 Het gebied en de belangrijkste plekken

- Het kerngebied van de levensloopbestendige wijk is de Huizerweg in het noorden, de Bazelstraat in het oosten, de Kamerlingh Onnesweg in het zuiden en de Lorentzweg in het westen. Het is een gebied van ongeveer 500 bij 500 meter. In dit ISV-gebied zal de riolering worden vernieuwd en ligt dus de kans op de openbare ruimte zo aan te pakken dat het gebied levensloopbestendig wordt ingericht.
- Er bestaan vergevorderde plannen van Patio om 143 aangepaste levensloopbestendige woningen te realiseren in de omgeving van de Godelindestraat (liggend in de Godelindebuurt). Een deel van de huidige woningen zal worden gesloopt (de witte woningen) een deel zal ingrijpend worden gerenoveerd (de gemetselde woningen).
- Het zorgcentrum Huize Godelinde is een belangrijke zorgvoorziening en bevindt zich aan de andere kant van de Huizerweg in het noorden.
- Het andere zorgcentrum, De Essen, ligt ten zuidenwesten van en buiten het Godelindekwartier, op ruim 500 meter afstand van de zuidelijke grens van het Godelindekwartier en op zo'n 1200 meter van Huize Godelinde.
- De Heul is een complex van bejaardenwoningen (ca. 65 woningen / units) voor de doelgroep 55+ met zorgindicatie.
- De serviceflat de Gooise Warrande en Patria wordt niet betrokken in de plannen voor de levensloopbestendige wijk.

2.3 Functies

Bevolkingsopbouw

De bevolkingsopbouw kan als volgt worden gekarakteriseerd:

- De vergrijzing in Bussum is aanmerkelijk hoger dan gemiddeld in Nederland (resp. 21% en 14%). Wel moet worden geconstateerd dat de vergrijzing in Bussum zijn piek reeds heeft bereikt.
- De bevolking in het Godelindekwartier als geheel is jonger dan gemiddeld in Bussum (scheelt 5%).
- De Donderstraat en de Godelindebuurt zijn jonger dan gemiddeld in Bussum.
- De Waltherlaan en de naburige Bloemenbuurt zijn meer vergrijsd (maar zijn gelijk resp. 1% hoger dan het Bussumse gemiddelde). Echter, de Waltherlaan en de Bloemenbuurt maken geen deel uit van het levensloopbestendige wijkconcept.
- Het Godelindekwartier is een kinderrijke buurt; ruim 2/3 van de huishoudens zijn gezinnen met kinderen. Dat is een kleine 10% meer dan het Bussumse gemiddelde.
- Het gemiddelde inkomen per inwoner is in de Godelindebuurt veel lager dan in de andere buurten.

Wonen

- Het lijkt, dat een beperkt deel van de (particuliere) woningen is aangepast aan de eisen voor een levensloopbestendige woning. Deze voorzichtige conclusie kan niet worden getrokken op basis van bouwkundige inspecties (deze gegevens zijn helaas niet beschikbaar) maar deze conclusie kan voorzichtig worden getrokken uit het zeer geringe aantal WVG aanvragen die zijn gedaan in deze buurt (nog geen 30). En dit aantal zegt eigenlijk ook nog heel weinig, omdat het merendeel van deze aanvragen bestaat uit het aanbrengen van een verhoogde toiletpot; maar wat zegt dit over de mate waarin een gehele woning is aangepast? Weinig, kan worden geconcludeerd.

- In de plannen van Patio voor de Godelindebuurt is veel aandacht voor levensloopbestendige woningen. Echter, er is geen specifieke doelgroep, want als uitgangspunt wordt gehanteerd dat "je op een gegeven moment minder valide kunt worden" en dan moet je de mogelijkheid hebben om in je eigen woning te kunnen blijven wonen. Patio zal een beperkt aantal (5 - 10) woningen rechtstreeks aan minder validen toewijzen.

Zorgcentra¹

De zorgcentra bieden verzorging aan mensen met een hoge zorgbehoefte. Daarnaast is er dagopvang en zijn er 66 aanleunwoningen waarvan 22 levensloopbestendig. Aan de bewoners van deze woningen wordt een dienstenpakket aangeboden. Voor iedere oudere bewoner van Bussum e.o. zijn er diverse activiteiten in Huize Godelinde (zorgaanbieder Vivium). Ook is er een restaurant waar iedereen gebruik van kan maken en zijn er plannen voor een internetcafé. De bewoners van beide centra komen uit de Gooi- en Vechtstreek en zelfs van daarbuiten.

De bejaardenwoningen in het complex 'De Heul' (Vivium), zullen in de huidige vorm in maart 2004 verdwijnen. Op deze locatie zullen 65 zorgwoningen voor ouderen worden gebouwd met een soort grand-café functie.

De Essen (Vivium) heeft een soortgelijke functie als Huize Godelinde maar het is kleiner (99 inwoners) en heeft geen publiek restaurant. De zorgcentra zoeken naar oplossingen om wachtlijsten te voorkomen. Om deze reden zullen ondermeer alternatieve zorgarrangementen worden ontwikkeld, 'buiten de muren' van de bestaande zorgcentra. Vivium gaat de samenwerking met Thuiszorg versterken. Het verzorgingsgebied is heel Bussum. De zorgcentra zouden graag zien dat de woningen en de omgeving levensloopbestendig zijn.

Winkelvoorzieningen

Er zijn drie winkelgebieden. De winkelgebieden liggen aan de Huizerweg, de Kamerlingh Onnesweg en de Koekoeklaan. Het winkelcentrum bij de Koekoeklaan ligt vrijwel naast zorgcentrum De Essen en De Heul en (dus) buiten het gebied. Alle genoemde centra voorzien in de dagelijkse winkelbehoeften (food). De winkelstrip aan de Onnesweg is overigens niet meer wat het eens geweest moet zijn en lijkt weinig overlevingslansen te hebben. De winkels aan de Huizerweg liggen pal tegenover Huize Godelinde, waarin trouwens een "supermarktje" is te vinden. Daarnaast heeft huize Godelinde ook een kleine winkel voor dagelijkse behoeften.

Openbaar vervoer

De wijk heeft redelijk goed openbaarbusvervoer en wel over de Huizerweg, K.P.C. de Bazelstraat, Gouderegenstraat en de Ceintuurbaan.

Openbare ruimte

Uit het woonwaardingsonderzoek komen een aantal zaken naar voren die betrekking hebben op de openbare ruimte die van belang zijn voor de toekomstige inrichting van een levensloopbestendige wijk. Over het algemeen woont men graag in het Godelindekwartier; de woningen zijn gewild en het is een geliefde woonomgeving. Maar over de inrichting van de openbare ruimte zijn de bewoners doorgaans minder tevreden. Het gaat om: te hard (auto)rijden, parkeerdruk en -overlast, zwerfvuil en hondenpoep en een gebrek aan speelplekken.

Noot 1 In deze analyse zijn de belangrijkste zorgcentra in kaart gebracht. De locaties van bijvoorbeeld huisartsen, tandartsen, etc. zijn niet opgenomen in deze analyse. De locaties zijn liggen maar in zeer geringe mate in het kerngebied (Godelindekwartier) en er zijn weinig ruimtelijke consequenties.

Er zijn schouwen uitgevoerd in het gebied door de onderzoekers. Daaruit volgen een aantal observaties. Deze zijn:

- De wijk oogt groen en vriendelijk.
- De wijk wordt begrensd door drukke doorgaande wegen. In de wijk zelf zijn geen doorgaande of wijkontsluitingswegen die de wijk 'doorsnijden';
- Er zijn weinig "autovrije" / ingerichte speelplekken.
- In de openbare ruimte zijn weinig tot geen zitbankjes.
- Sommige straten nodigen door de inrichting uit tot (te) hard rijden. Dit komt door het profiel en het gekozen verhardingsmateriaal (asfalt).
- De wijk is redelijk schoon (weinig hondenpoep of zwerfvuil). Dit in tegenstelling met wat bewoners aangeven (zie boven).
- Er is sprake van een hoge parkeerdruk in de Godelindebuurt en in het buurtje rond de Bisonstraat (Karbouw en Wisentstraat). Door de krappe opzet van de openbare ruimte is er een hoge parkeerdruk waarbij op een aantal plaatsen door auto's op de stoep wordt geparkeerd.
- Op veel plaatsen belemmeren geparkeerde auto's het zicht op de weg voor voetgangers.
- Op veel plaatsen in de wijk is karakteristiek dat heggen en muren de erf afscheiding vormen. Dit heeft wel als gevolg dat er minder "sociale ogen" vanuit de woningen op de openbare ruimte zijn.
- Langs de drukke doorgaande wegen bevinden zich vrij liggende fietspaden of ventwegen.
- De openbare verlichting is volgens DSP-groep / Stad over het algemeen van een redelijk goede kwaliteit (veel en goed wit licht). Soms is in de inrichting een minder gelukkige keuze gemaakt (boomkruin in verlichtingspunt) maar over het algemeen is het redelijk goed dit in tegenstelling tot de uitkomsten van de bewoners enquête.
- De Ceintuurbaan en de Lorentzweg zijn harde fysieke scheidingen voor de wijk (drukke verkeersweg, visueel).

3 Uitgangspunten

In dit hoofdstuk worden de belangrijkste uitgangspunten geformuleerd voor een levensloopbestendige inrichting van de openbare ruimte. Deze zullen vervolgens worden vertaald in het programma van eisen (hoofdstuk 4).

De 5 uitgangspunten voor een levensloopbestendige inrichting van de openbare ruimte zijn:

1 Een wijk voor diverse groepen ... maar zeker geen zielige wijk

Het Godelindekwartier zal in de toekomst niet een wijk moeten zijn voor zeer specifieke groepen. Er zal wel specifiek aandacht moeten zijn voor de kwetsbare groepen en gebruikers van de openbare ruimte. Dit zijn: ouderen, minder-validen en kinderen. Een levensloopbestendige wijk zal ook een wijk (en dus openbare ruimte) moeten zijn voor mensen met een fysieke beperking en voor kinderen. Dat betekent dat de kwetsbare gebruiker uitgangspunt is voor de toekomstige inrichting van de openbare ruimte. Wat betekent dat concreet voor de openbare ruimte? De openbare ruimte zal in ieder geval 'rol'vriendelijk moeten zijn en op specifieke plekken zullen specifieke maatregelen worden genomen voor de specifieke groepen (zitgelegenheid voor ouderen, speelplekken voor kinderen maar ook uitrustplekken). Omdat de parkeerdruk in het gebied groot is zullen daar specifieke voorzieningen voor moeten worden getroffen. Een ander uitgangspunt is dat de openbare ruimte geen 'zieligheids gehalte' moet uitstralen. Dat is stigmatiserend maar bovendien is het ook weinig functioneel. Immers een zorgvriendelijke openbare ruimte houdt rekening met de kwetsbare groepen maar is feitelijk een openbare ruimte voor iedereen.

2 De maat zijn de gebruikers

Een zorgvriendelijke wijk kan grofweg gericht zijn op 2 verschillende groepen; de professionals die dag en nacht zorg aanbieden en vanuit de zorgcentra naar de wijk gaan dan wel de gebruikers zelf.

De professionals

Belangrijk is dat bij een concept van flexibele zorg de professionals snel en veilig naar een woning in de wijk kunnen gaan. Wij weten dat dit voor verpleegkundigen nog een flink obstakel kan zijn. In het formuleren van de uitgangspunten hebben we deze groep echter niet 'vooraan' gezet. De Thuiszorg die de zorg aan huis biedt, komt namelijk niet specifiek vanuit de verschillende zorgcentra die de wijk rijk is. Vanuit 4 locaties in Bussum komt men op de fiets te voet en vanuit 1 locatie komt men 's nachts en in het weekend per auto.

De gebruiker

Uitgangspunt voor de openbare ruimte zijn de gebruikers en bewoners van het gebied zelf (zie ook 1).

3 De routing; een kerngebied met een goed 'aantakking' naar het zuidelijk deel van de wijk.

In het kerngebied (zie kaartje 2.2) zal de inrichting maximaal zijn gericht op de kwetsbare gebruikers. Dit gebied zal ook worden aangepakt omdat er rioleringswerkzaamheden zullen plaatsvinden.

Bijzondere aandacht zal er moeten zijn voor de randen van het gebied en de aanhechting met:

- De Huizerweg (Huize Godelinde, bushalte, winkels).
- De winkels op de Kamerlingh Onnesweg.
- De relatie met de Ceintuurbaan en de overzijde (De Heul en De Essen) zou in de toekomst kunnen worden gegarandeerd door de Papaverstraat en de Irisstraat waar nodig aan te passen. Dit kan relevant zijn als op de huidige locatie van de Heul zelfstandige seniorenwoningen worden gerealiseerd. Deze versterken immers de 'link' met de gehele wijk en dus ook met een levensloop bestendige openbare ruimte.

Omdat er weinig mogelijkheden zijn voor specifieke plekken waar kinderen kunnen spelen (het ontbreekt immers aan niet ingevulde openbare ruimte) zullen met name de bestaande speelplekken (denk aan voetbalkooi achter de Godelindedwarsstraat) beter moeten worden ingericht. Waar met name behoefte aan bestaat is meer speelplekken voor kleinere kinderen (2 – 10).

4 Inrichting en handhaving

Een goed ontworpen openbare ruimte is een openbare ruimte waar geen 'verdrukking' plaatsvindt tussen verschillende gebruikers. Toch voorzien wij dat dit in het Godelindekwartier niet altijd gaat lukken hoe zorgvuldig ook de inrichting zal zijn vormgegeven. Zo zal het parkeren op hoeken van straten (met verlaagde afrit voor o.a. rolstoelers) altijd conflicten gaan opleveren met het lopen met kinderwagen of rolator. Dat zal volgens ons door handhaving moeten worden afgedwongen). Gepoogd zal worden in eerste plaats middels een geraffineerd ontwerp het gebruik te sturen. Het laatste redmiddel is handhaving.

5 Budget neutraal

Een ander uitgangspunt is, is dat de uitvoeringsplannen budgetneutraal worden ontwikkeld en worden meegenomen in de reeds voorgenomen woonomgevingsaanpak (vernieuwing riolering en herbestrating). Of met andere woorden; de meerkosten van maatregelen in de openbare ruimte van een zorgvriendelijke wijk, zullen worden gedekt uit de reguliere gelden. Wij menen dat dit goed mogelijk is omdat een zorgvriendelijke openbare ruimte niet direct hoeft te leiden tot extra maatregelen en voorzieningen (met bijbehorende kosten). Het gaat meer om de wijze waarop de inrichting vorm krijgt en dat hoeft niet persé tot hogere kosten te leiden.

4 Programma van eisen

4.1 Inleiding

In dit hoofdstuk worden de uitgangspunten uit hoofdstuk 3, vertaald in concrete maatregelen voor het ontwerp en beheer van een levensloopbestendige openbare ruimte. Wanneer deze maatregelen worden vertaald naar het Godelindekwartier, zal blijken dat het onmogelijk is alle maatregelen uit te voeren. De keuzes welke voorzieningen wel, niet of gedeeltelijk worden gerealiseerd binnen het Godelindekwartier zijn nog niet gemaakt. Dit volgt in een zelfstandig traject. De projectorganisatie zal hiertoe een proces inrichten. Binnen dit proces zal ruimte zijn voor participatie van gebruikers. Het programma van eisen in dit hoofdstuk maakt inzichtelijk wat de consequenties zijn van de verschillende mogelijkheden voor de openbare ruimte. Ook worden een aantal meer algemene aanbevelingen gedaan om dit complexe programma te vertalen naar de beperkte ruimte van het Godelindekwartier.

Om te komen tot een programma van eisen worden de uitgangspunten uit het vorige hoofdstuk uitgewerkt in (voor deze wijk) relevante gebruiksprofielen. Wat is een gebruiksprofiel? Een gebruiksprofiel is een activiteit in de openbare ruimte in combinatie met een bepaalde doelgroep.

Zoals in de uitgangspunten beschreven, moet in het ontwerp van de openbare ruimte in het Godelindekwartier rekening worden gehouden met de volgende punten:

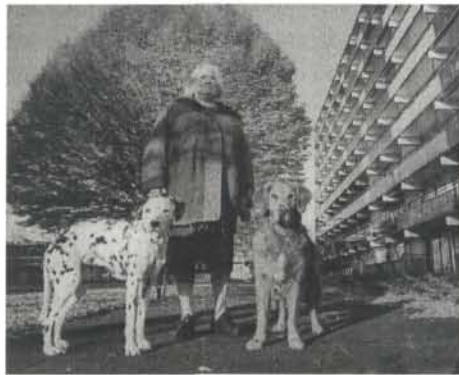
- prioriteit in de openbare ruimte voor minder validen;
- prioriteit in de openbare ruimte voor kinderen;
- aandacht voor school-thuis en speelplaats-thuis routes;
- goede aansluitingen op relevante routes en voorzieningen buiten het directe plangebied;
- behouden van de functionaliteit voor overige groepen;
- het positief vormgeven aan levensloopbestendige voorzieningen.

Procesmatige uitgangspunten die niet direct tot gebruikseisen leiden, zijn:

- Een gecombineerd maatregelenpakket van inrichting-, beheer- en handavingsaspecten.
- Een kostenneutrale inrichting ten opzichte van de ´normale inrichting´.
- Het toepassen van glasvezel zodat op termijn allerlei breedbanddiensten mogelijk zijn inclusief het voordeel van korte lijnen zorgcentra – individuele woningen.

Relevante doelgroepen voor dit programma zijn:

- bewoners in het algemeen;
- minder valide bewoners/passanten;
- kinderen.

De gebruiksprofielen zijn in een matrix op de volgende pagina vertaald. Met behulp van deze matrix wordt per gebruiksprofiel duidelijk waaraan de openbare ruimte in een ideale situatie zou moeten voldoen. Dit is weergegeven in richtlijnen. Deze richtlijnen zijn vervolgens in een tweede matrix uitgewerkt naar maatregelen voor de openbare ruimte. Ze zijn uitgewerkt naar consequenties voor de inrichting van, het beheer van en de handhaving in de openbare ruimte. Deze consequenties maken duidelijk wat de richtlijn zou betekenen voor het ontwerp, het beheer, de handhaving of het planproces. De uitgeschreven consequenties ondersteunen het keuzeprocess voor de openbare ruimte dat volgt op deze studie.

4.2 Gebruiksprofielen, prestaties en consequenties

De voornaamste functies van de openbare ruimte in het Godelindekwartier zijn:

- Functionele woonomgeving
  - het stallen van de auto (parkeren);
  - het bereiken van de woning;
  - het bieden van 'woonidentiteit';
  - het aanbieden van huishoudelijk afval.
- Recreatieve woonomgeving
  - 'blokje om doen';
  - het uitlaten van de hond;
  - spelen van kinderen.
- Verbinding tussen diverse (zorg-)voorzieningen en woningen.

Momenteel is de openbare ruimte eenzijdig en zeer functioneel ingericht. Op alle drie genoemde functies ontbreekt het nu aan specifieke voorzieningen voor de kwetsbare groepen. Om in het toekomstige ontwerp daar wel rekening mee te houden is in de onderstaande matrix per gebruiksprofiel² de richtlijn voor de openbare ruimte uitgewerkt.

Nota bene: de kwetsbare gebruiker wordt altijd verondersteld voetganger te zijn. Natuurlijk zijn er naast deze groep ook reguliere voetgangers.

Gebbruiksprofiel	Richtlijn
Stallen van de auto door gewone gebruiker	Parkeervoorziening bij de woning
Stallen van de auto door minder valide gebruiker	Ruim gedimensioneerde parkeervoorziening Parkeervoorziening nabij de woning Vlak en voldoende gedimensioneerde overgang van parkeervoorziening naar woning
Bereiken van de woning door gewone gebruiker	Aanwezigheid van route van parkeervoorziening naar woning Aanwezigheid van route van doorgaande wegen naar parkeervoorziening Aanwezigheid van route van doorgaande langzaamverkeersroutes naar berging
Bereiken woning door minder valide gebruiker	Aanwezigheid van vlakke en voldoende gedimensioneerde route tot het eigen erf.
Aanbieden huishoudelijk afval door gewone gebruiker ³	Aanwezigheid van ruimte voor aanbieden afvalbakken
Bereiken woning door kind	Route zonder confrontaties met andere verkeersdeelnemers. Ambitie: overzichtelijke, eenduidige oversteeksituaties, sociale ogen
Veilige woonomgeving voor gewone gebruiker	Voldoende verlichting Voldoende vlak en hindernisvrij Overzichtelijkheid Sociale ogen
Veilige woonomgeving voor minder valide	Voldoende verlichting Overzichtelijkheid Bijzonder vlak en hindernisvrij Voldoende ruim gedimensioneerd Geen confrontaties met snel-verkeer Sociale ogen
Veilige woonomgeving voor kind	Voldoende vlak en hindernisvrij Beheerobjecten zijn heel De omgeving is schoon Route zonder confrontaties met andere verkeersdeelnemers De ruimte is visueel begrensd en herkenbaar Open water is afwezig Geen hoge muren of putten aanwezig De ruimte is voldoende overzichtelijk
Blokje om, gewone gebruiker	Er zijn doorgaande routes De routes zijn goed beloopbaar: vlak en hindernisvrij De omgeving is aantrekkelijk: schoon, heel, kleinschalig, overzichtelijk, (evt. groen) De omgeving is veilig: verlicht, heel, geen dode hoeken Er zijn 'doelen': bijzondere punten in de wijk Geen confrontaties met snelverkeer
Blokje om, minder valide gebruiker	De route is voldoende gedimensioneerd De route is vlak en hindernisvrij Op kruisingen zijn aangepaste voorzieningen aanwezig De routes zijn naar aard en ligging voldoende herkenbaar Er zijn rustpunten aanwezig. Bij voorkeur zijn deze aantrekkelijk (schoon, heel, kleinschalig, overzichtelijk, evt. groen en niet op doodse locatie gesitueerd)
Uitlaten hond	Zie blokje om Aanwezigheid hondenuitlaatvoorziening

Noot 2 Functie gekoppeld aan gebruikersgroep

Noot 3 Voor minder valide gebruikers zijn ondersteunende voorzieningen voor het aanbieden van huishoudelijk afval individueel maatwerk. In dit programma wordt dit gebruiksprofiel daarom niet uitgewerkt.

Spelen voor kinderen	<p>Aanwezigheid verblijfsvoorziening voor baasje</p> <p>Op korte afstand van de woning</p> <p>In omgeving van sociale ogen</p> <p>Ruimte voor vrij-spelen</p> <p>Voldoende vlak en hindernisvrij</p> <p>Speelobjecten zijn heel</p> <p>De omgeving is zeer schoon</p> <p>Minimale confrontaties met verkeer</p> <p>De ruimte is ruimtelijk begrensd en herkenbaar</p> <p>Open water is afwezig</p> <p>Geen hoge muurtjes of putten aanwezig</p> <p>Eventueel een rustpunt voor begeleiders</p>
Verbindingen gewone langzaam verkeer gebruiker	<p>De route is duidelijk en doorgaand</p> <p>De routes zijn overzichtelijk (geen hindernissen)</p> <p>De bebording en routing naar andere locaties in de omgeving is duidelijk; de oriëntatie is goed.</p> <p>De aansluiting op andere doorgaande routes is duidelijk en vrij van hindernissen</p> <p>Voldoende vlak en hindernisvrij</p> <p>De omgeving is aantrekkelijk: schoon, heel, kleinschalig, overzichtelijk, (evt. groen)</p> <p>De omgeving is veilig: verlicht, heel, geen dode hoeken</p> <p>Er zijn slechts veilige confrontaties met snelverkeer</p>
Verbindingen minder valide gebruikers	<p>Zie verbindingen gewoon langzaam verkeer</p> <p>De route is zeer vlak en hindernisvrij</p> <p>Voor slechtzienenden is er loopgeleiding aanwezig</p> <p>Er zijn rustpunten aanwezig</p>
Verbindingen kinderen	<p>Zie: veilige woonomgeving voor kinderen</p> <p>De route is visueel duidelijk</p>

In de bovenstaande matrix zijn diverse richtlijnen voor de openbare ruimte beschreven. Deze richtlijnen zijn uitgewerkt naar maatregelen (ontwerp, beheer en handhaving). Een aantal richtlijnen is betrekkelijk eenduidig te vertalen naar technische eisen of geven duidelijke richtlijnen voor de ontwerper die het inrichtingsplan zal maken. De technische eisen zijn opgenomen in een apart bijlagenrapport. Aan sommige richtlijnen kan alleen worden voldaan wanneer er afstemming plaatsvindt tussen verschillende disciplines. Deze afstemmingspunten zijn eveneens in de matrix opgenomen.

Richtlijn	Consequentie voor ontwerp, beheer, handhaving
functionele karakteristieken	
Aanwezigheid van route van doorgaande weg naar parkeervoorziening	Uitgangspunt voor ontwerp openbare ruimte Ontwerp: zie richtlijn normblad in bijlage
Aanwezigheid van route van parkeervoorziening naar woning	Uitgangspunt voor ontwerp openbare ruimte Ontwerp: zie richtlijn normblad in bijlage
Aanwezigheid van route van doorgaande langzaam-verkeersroutes naar berging	Uitgangspunt voor ontwerp woningen
Voldoende dimensioneren route voor minder validen	Ontwerp: zie richtlijn in normbladen (bijlage) Afstemmingspunt ontwerp openbare ruimte en handhaving: tegengaan verkeerd gebruik v/d ruimte
Aanwezigheid van vlakke en voldoende gedimensioneerde route tot het erf.	Zie: 'voldoende gedimensioneerde route' Zie verder: technische karakteristiek, voldoende vlak
Parkeervoorziening minder validen op korte afstand van de woning	Ontwerp: zie richtlijn in normbladen (bijlage) Handhaving: tegengaan verkeerd gebruik v/d ruimte
Vlak en voldoende gedimensioneerde overgang van parkeervoorziening naar woning	Zie 'voldoende dimensioneren route' Zie 'parkeervoorziening minder validen' Zie 'vlakke route tot erf'
De routes zijn naar aard en ligging voldoende herkenbaar	Uitgangspunt voor ontwerp openbare ruimte
Er zijn geen confrontaties met snelverkeer	Afstemmingspunt voor ontwerp verkeersvoorzieningen en ontwerp openbare ruimte. Handhaving: eventueel aanvullende regels om goed gebruik af te dwingen (bij voorkeur goed gebruik afdwingen via ontwerp.
Er zijn slechts veilige confrontaties met snelverkeer	Uitgangspunt voor ontwerp verkeersvoorzieningen (Zie aanbevelingen voor verkeersvoorzieningen binnen de bebouwde kom)
Route zonder confrontaties met andere verkeersdeelnemers. Lagere ambitie: overzichtelijke, eenduidige oversteeksituaties, sociale ogen	Afstemmingspunt voor ontwerp verkeersvoorzieningen en ontwerp openbare ruimte. Handhaving: eventueel aanvullende regels om goed gebruik af te dwingen (bij voorkeur goed gebruik afdwingen via ontwerp, anders verhoogt 'zieligheidsgehalte'.
ruimtelijke karakteristiek	
De omgeving is aantrekkelijk: dit is schoon, heel, kleinschalig, overzichtelijk, (evt. groen)	Uitgangspunt voor ontwerp openbare ruimte Afstemmingspunt voor ontwerp en beheer, i.v.m. mogelijkheden voor schoon en heel
De omgeving is veilig: verlicht, heel, geen dode hoeken	Uitgangspunt voor ontwerp openbare ruimte Afstemmingspunt voor ontwerp en beheer, i.v.m. mogelijkheden voor schoon en heel
Er zijn 'sociale ogen' aanwezig in de omgeving	Afstemmingspunt voor ontwerp openbare ruimte en ontwerp wooneenheden
De aansluiting op andere doorgaande routes is duidelijk en vrij van hindernissen. De bebording en routing naar andere locaties in de omgeving is duidelijk; de oriëntatie is goed.	Afstemmingspunt voor ontwerp openbare ruimte met beheerders en verkeerstechnici bestaand stedelijk gebied Ontwerp: zie richtlijn integrale toegankelijkheid openbare ruimte (CROW) Let op: op deze aansluitingen kan snel toevlucht worden gezocht in 'zieligheidsmaatregelen'. Blijf hier zoeken naar primaire ontwerp oplossingen. Het zal helpen om niet te bekribbelen op maatvoering en technische kwaliteit: hierdoor ontstaat een marge voor maatwerk.
De route is duidelijk en doorgaand	Uitgangspunt voor ontwerp openbare ruimte
De route is visueel duidelijk	Uitgangspunt voor ontwerp openbare ruimte
De ruimte is voldoende overzichtelijk: geen dode hoeken, grote obstakels	Uitgangspunt voor ontwerp openbare ruimte Afstemmingspunt voor ontwerp openbare ruimte en verkeershandhaving: belemmeren de ondersteunende voorzieningen de overzichtelijkheid van de ruimte?
De ruimte is visueel begrensd en herkenbaar	Uitgangspunt voor ontwerp openbare ruimte

technische karakteristiek	
Beheerobjecten zijn heel	Afstemmingspunt ontwerp en beheer: kan bij reguliere inspanningen bij het gekozen ontwerp voldoende kwaliteit van beheer worden gerealiseerd?
Speelobjecten zijn heel	Zie: 'beheerobjecten zijn heel' Zie: attractiebesluit
De omgeving is schoon	Afstemmingspunt ontwerp en beheer: kan bij reguliere inspanningen bij het gekozen ontwerp voldoende kwaliteit van beheer worden gerealiseerd? Afstemmingspunt beheer, handhaving en woningbouw: wat kan verwacht worden vanuit toekomstige bewoners, welke ondersteunende maatregelen zijn noodzakelijk =
De omgeving is zeer schoon	Zie: de omgeving is zeer schoon Afstemmingspunt technisch beheer en sociaal beheer: wie heeft mogelijkheden voor een plus in beheer Afstemmingspunt technisch beheer en handhaving: welke extra maatregelen zijn noodzakelijk?
De route is vlak en hindernisvrij	Afstemmingspunt voor beheer, ontwerp en handhaving: bestrating en fundering welke voldoende vlak is en blijft gegeven het verwachte gebruik en misbruik. Verkeerd gebruik of door primaire ontwerp maatregelen onmogelijk maken (bomen, muurtjes) of technische kwaliteit zodanig bijstellen dat verkeerd gebruik niet tot aantasting van kwaliteit leidt zodanig dat inspanning mogelijkheden regulier beheer overtreft. Aanvullende maatregel: strikt handhaven (nb: secundaire ontwerpmaatregelen zoals beugels, paaltjes, taluds zijn in uitgangspunten ongewenst genoemd). Afstemmingspunt ontwerp en handhaving: is het ontwerp voldoende dwingend in het gewenste gebruik, waar zijn extra voorzieningen nodig en voorkom dat deze hindernissen vormen.
voorzieningen	
Op kruisingen zijn aangepaste voorzieningen voor minder validen aanwezig	Uitgangspunt voor ontwerp openbare ruimte (zie: richtlijn integrale toegankelijkheid openbare ruimte) Afstemmingspunt verkeerstechniek en ontwerp openbare ruimte: welke voorzieningen kunnen worden uitgevoerd binnen het primaire ontwerp?
Voldoende parkeergelegenheid voor alle bewoners	Uitgangspunt voor programma openbare ruimte (parkeernorm is 1,1 per woning bij premie tot 1,3 bij vrije sector)
Parkeervoorziening voor minder validen bij de woning	Afstemmingspunt voor ontwerp woningen en ontwerp openbare ruimte: waar biedt zowel de verkaveling als de omgeving voldoende ruimte voor aangepaste woningen?
Voldoende verlichting, speciaal op kwetsbare plaatsen als overgangen in verkeerssituatie, verblijfsvoorzieningen en donkere hoekjes	Uitgangspunt voor programma openbare ruimte Uitgangspunt voor ontwerp openbare ruimte
Er zijn doorgaande routes met als doel recreatief gebruik op schaalniveau woonomgeving (blokje om)	Uitgangspunt voor programma openbare ruimte Uitgangspunt voor ontwerp openbare ruimte
In de doorgaande routes zijn 'doelen' aanwezig	Uitgangspunt voor programma openbare ruimte Uitgangspunt voor ontwerp openbare ruimte
In de doorgaande routes zijn rustpunten aanwezig. Bij voorkeur zijn deze aantrekkelijk (is schoon, heel, kleinschalig, overzichtelijk, evt. groen en niet op doodse locatie gesitueerd)	Uitgangspunt voor programma openbare ruimte Uitgangspunt voor ontwerp openbare ruimte Zie: de omgeving is heel Zie: de omgeving is schoon
Er is ruimte voor vrij-spelen	Uitgangspunt voor programma openbare ruimte
De speelruimtes zijn ruimtelijk begrensd en herkenbaar	Uitgangspunt voor ontwerp openbare ruimte
Geen hoge muurtjes of putten aanwezig	Uitgangspunt voor ontwerp openbare ruimte
Open water is afwezig	Uitgangspunt voor ontwerp openbare ruimte
Aanwezigheid ruimte voor aanbieden huishoudelijk afval	Uitgangspunt voor ontwerp openbare ruimte (nb: schep voldoende ruimte voor afvalbakken, zodat deze de looproutes niet hinderen. Denk bijvoorbeeld aan dubbel gebruik van ruimte voor spelen/zitten en afvalbakken).
Aanwezigheid hondenuitlaatvoorziening	Uitgangspunt voor programma openbare ruimte
Eventueel een rustpunt voor begeleiders bij hondenuitlaatvoorziening	Uitgangspunt voor programma openbare ruimte

Naast deze prestatie eisen die voortkomen uit gebruiksprofielen zijn er ook nog algemene eisen en wensen te noemen. Denk hierbij bijvoorbeeld aan de bereikbaarheid binnen het gebied voor hulpdiensten, bezorgdiensten en reinigingsmaterieel. Verder wordt de aanwezigheid van groen binnen de woonomgeving vaak hoog gewaardeerd. Ook dit is een punt van aandacht om in het ontwerp mee te nemen.

4.3 Naar een programma

De ambities voor het Godelindekwartier zijn hoog. De hoeveelheid (openbare) ruimte nu en waarschijnlijk ook na de herstructurering, is echter beperkt. In de huidige situatie wordt de ruimte zeer-intensief gebruikt. Regelmatig worden auto's verkeerd geparkeerd, er is weinig speelruimte en het passeren met rolstoel, rollator of kindervan is 'een crime'. In het ontwerp vragen kwetsbare groepen meestal om meer ruimte dan 'normale' gebruikers. De gehele openbare ruimte aanpassen aan kwetsbare doelgroepen zal binnen de beperkte ruimte niet lukken. In de planvorming dienen daarom nog keuzes gemaakt te worden. In deze paragraaf worden aanbevelingen voor het verdere ontwerp- en planproces gedaan.

Een tweetal dilemma's waarmee de projectorganisatie voortdurend zal worden geconfronteerd zijn:

- Ruimte voor parkeren en bereikbaarheid òf ruimte voor voorzieningen kinderen en minder validen?
Momenteel zijn er reeds (te) weinig parkeervoorzieningen. Gemotoriseerd verkeer neemt nu veel ruimte in. Een beperking van de bereikbaarheid voor gemotoriseerd verkeer en het beperken van geparkeerde auto's binnen de woonstraten, kan ruimte scheppen voor andere gebruikers. Deze ruimte kan gebruikt worden voor de noodzakelijke profielbreedte voor minder validen maar ook voor verblijfvoorzieningen voor diverse groepen gebruikers.
- Hoge aanvangskosten òf hoge mate van beheer en handhaving?
Vlakheid vergroot de toegankelijkheid voor minder validen. Noodzakelijk onderhoud verminderen kan met duur materiaal en/of zorgvuldige aanleg. Hiermee zijn hogere investeringen gemoeid. Een alternatief is een intensiever beheer en handhavingsbeleid. Maar is dit wel reëel?

Aanbevelingen Planinhoud

- Zoning als leidraad
Maak onderscheid in ruimten voor functioneel gebruik van de woonomgeving en ruimten geschikt voor recreatief gebruik en gebruik door kwetsbare groepen. Kies duidelijk welk gebruiksprofiel waar gewenst is. De beschreven richtlijnen maken het mogelijk dit vervolgens te vertalen naar het maatregelenpakket. Door zoning ontstaat een duidelijk afwegingskader.
- (Beperkt) medegebruik moet mogelijk zijn
Zorg dat de genoemde zones geschikt blijven voor medegebruik door de 'andere' functie. Een volledige scheiding van functies ligt immers gezien de beperkte ruimte niet binnen de mogelijkheden. Speel daarom vanaf het begin in op medegebruik vanuit de andere zone. Consequentie is wel dat het geboden comfort voor de medegebruiker wel aanzienlijk lager kan liggen dan binnen zijn 'eigen' zone.
- Ruime maatvoering noodzakelijk
De hoge druk op de beschikbare ruimte en de kleinschaligheid zullen

waarschijnlijk tot gevolg hebben dat er veel kleine aanpassingen op het basisprofiel zullen moeten worden doorgevoerd. Om de functionaliteit voor minder validen en andere gebruikers te waarborgen is het daarom aan te raden de maatvoering ruim te nemen. Mede omdat het uitgangspunt is om geen 'zielige' openbare ruimte te maken.

- **Ondersteunende voorzieningen voor juist gebruik**
Voor het gewenste gebruik kunnen ondersteunende voorzieningen noodzakelijk zijn. Dit geldt ook voor het voorkomen van ongewenst gebruik. Hiervoor zijn fysieke en juridische maatregelen toepasbaar. Richtlijn is dat deze voorzieningen zoveel mogelijk in het primaire ontwerp zijn geïntegreerd. Wanneer dit de functionaliteit van de openbare ruimte beperkt of onevenredig veel beslag legt op de ruimte, zal worden uitgeweken naar reguliere ondersteunende voorzieningen.

Aanbevelingen Procesinhoud

- **Besluitvorming over voorzieningen in vroeg stadium**
Een woonomgeving houdt veelal rekening met meerdere gebruiksprofielen en bevat meerdere voorzieningen. Besluit in een vroeg stadium van het ontwerpproces welke voorzieningen (speelplaats, hoeveelheid en aard parkeerplaats, rustplaatsen) gewenst zijn, in welke omvang en welke prioriteit deze hebben. Gezien de ruimtedruk in het gebied, zullen deze voorzieningen anders in het (financiële) ontwerp snel sneuvelen. Het idee ontstaat dan vaak dat dit gevolg is van een gebrekkig ontwerp, terwijl vooraf al voorzien kan worden dat het financieel of ruimtelijk niet mogelijk is bepaalde voorzieningen te realiseren.
- **Hoge mate van afstemming gewenst**
De combinatie van de beschreven gebruiksprofielen in deze qua omvang en schaal beperkte ruimte vraagt om een goede afstemming. Het spookbeeld is dat de toegankelijke route anders om de paar meter wordt verstoord door fout geparkeerde auto's, overhangende takken, scheve putdeksels, enzovoorts. In zo'n situatie heeft de ruimte geen waarde meer voor de kwetsbare groepen. Veel richtlijnen zijn alleen uitvoerbaar door een goede afstemming tussen verschillende disciplines. Binnen het planproces dient voldoende ruimte te zijn voor overleg: maak er tijd voor en geef er prioriteit aan! De punten van afstemming dienen helder geformuleerd te zijn, zodat het dilemma duidelijk is (zie laatste matrix).
- **Toetsing op microniveau**
In het uiteindelijke ontwerp (DO) ligt de waarde voor de kwetsbare groepen besloten. Op dat moment dient het ontwerp nogmaals te worden getoetst aan zijn oorspronkelijke doelstelling. Oog voor detail bij het ontwerp is van groot belang.

5 Ontwerpsuggestie; Sesamstraat!

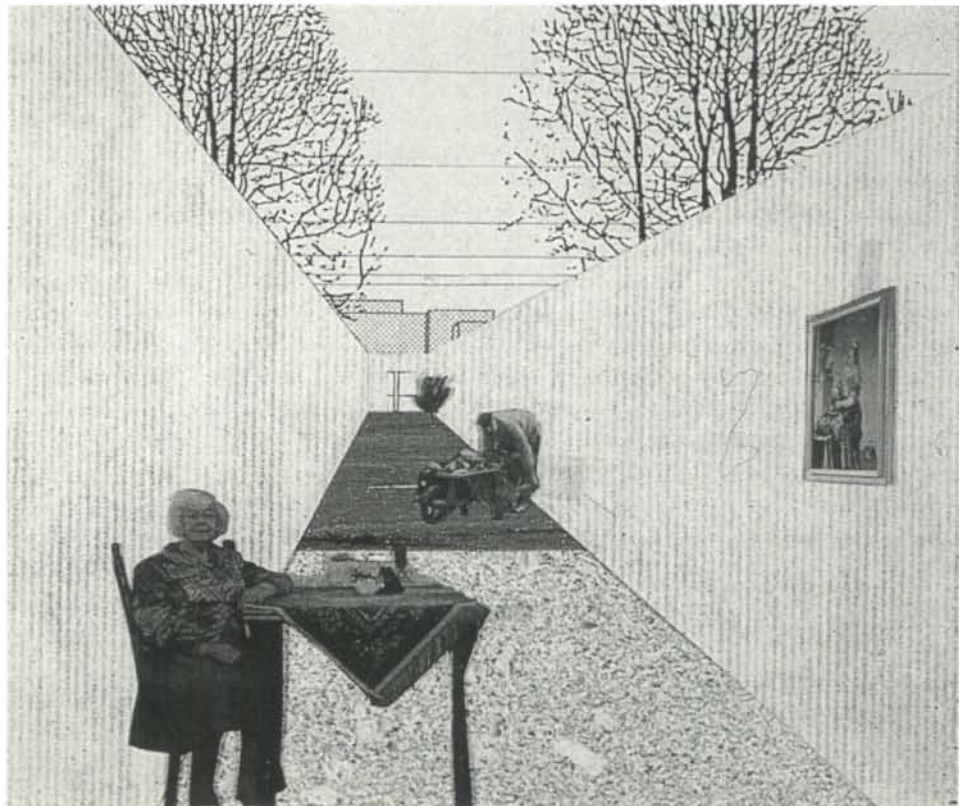
Het was niet onze opdracht om tot een uitgewerkt ontwerp voor de openbare ruimte te komen. Toch willen we op basis van het programma van eisen graag een ontwerpsuggestie doen.

Wanneer het idee van de route en de zonering zoveel mogelijk wordt gecombineerd ligt de mogelijkheid voor de hand om de Keizer Ottostraat in te richten als een voetgangersgebied met een aaneenschakeling van speel- en rustvoorzieningen. De straat krijgt een duidelijke identiteit waaruit blijkt dat de auto te gast is. Dit is mogelijk door de overige woonstraten als 30 km zone in te richten. Op deze manier maakt men een keuze op buurtniveau, in plaats van binnen ieder profiel naar deeloplossingen te zoeken.

De noord-zuid route, wordt in dit idee een leefstraat. Je kunt het een Sesamstraat noemen waar kinderen kunnen spelen en minder validen kunnen uitrusten en zich verplaatsen.

In deze afgebakende zone tracht men zoveel mogelijk het programma van deze beide doelgroepen aan te houden. Daarnaast verbindt de route alle relevante voorzieningen, zoals het buurthuis, de zorginstellingen en de buurtwinkels met elkaar. De route, de inrichting en de toekomstige gebruikers geven de wijk een uitgesproken, positieve identiteit als leefwijk zonder 'zielig' te zijn

Daarnaast zouden wij in het ontwerp tenminste één van de binnenpleinen in de vierkante woonblokken inrichten als speelplek voor kinderen. Immers in de buurt is weinig echte vrije ruimte voor kinderen beschikbaar.

Gebruik een globaal ontwerp voor de noodzakelijke afstemming met beheer, verkeer, milieu en handhaving!

Ontwerpsuggestie Sesamstraat

De straat is hoofdzakelijk ingericht voor voetgangers. Beperkt mede gebruik door bestemmingsverkeer is mogelijk. Door zo veel mogelijk auto's te weren, kan er ruimte gespaard worden in het profiel voor verblijfsvoorzieningen: speeltoestellen, kunst, rustplaatsen, groen.

De verblijfskwaliteit is hierdoor hoog. Er wordt voldaan aan de behoeften van kinderen en minder validen voor de openbare ruimte (zie Programma van Eisen).

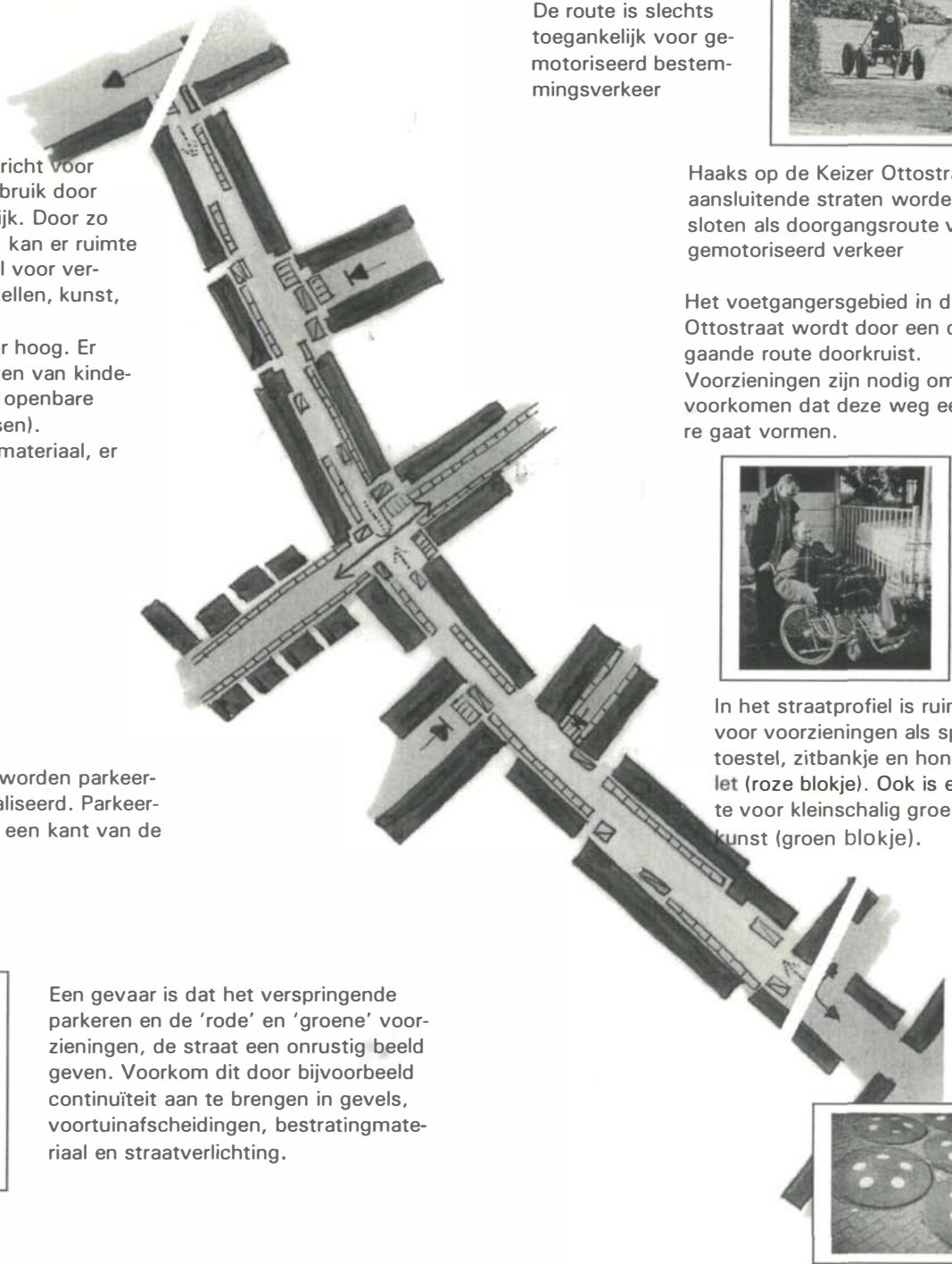
De bestrating bestaat uit een materiaal, er zijn geen niveaoverschillen.

In de Keizer Ottostraat worden parkeervoorzieningen geminimaliseerd. Parkeerstroken zijn slechts aan een kant van de straat geplaatst.

Een gevaar is dat het verspringende parkeren en de 'rode' en 'groene' voorzieningen, de straat een onrustig beeld geven. Voorkom dit door bijvoorbeeld continuïteit aan te brengen in gevels, voortuinafscheidings, bestratingmateriaal en straatverlichting.

De route is slechts toegankelijk voor gemotoriseerd bestemmingsverkeer

Haaks op de Keizer Ottostraat aansluitende straten worden afgesloten als doorgangsroute voor gemotoriseerd verkeer

Het voetgangersgebied in de Keizer Ottostraat wordt door een doorgaande route doorkruist. Voorzieningen zijn nodig om te voorkomen dat deze weg een barrière gaat vormen.

In het straatprofiel is ruimte voor voorzieningen als speeltoestel, zitbankje en hondentoiilet (roze blokje). Ook is er ruimte voor kleinschalig groen en kunst (groen blokje).

